

Ὁ Ἀγγειοπλάστης τῆς Λαπήθου

ΗΡΑΣ ΓΕΝΑΚΡΙΤΟΥ

Μέχρι σήμερα ὁ κύρ-Χρίστος ἀκόμα δὲν κατάφερε νὰ τὸ πιστέψει. Μὰ γίνηκε στ' ἀλήθεια τέτοιο κακὸ στὸν τόπο μας; Γίνηκε, γιὰ εἶναι ψέμα; Καὶ κατεβαίνουν τὰ φρύδια του, πυκνώνιζα κι ἀσημιά, δυὸ δάχτυλα πὶδ κάτω. Ρίχνουν σκιά στὰ μάτια του. Πασκίζει νὰ κάνει μέσα στοῦ χρόνου δρασκελιά. Νὰ σύρει πίσω στὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὰ ξαναπιάσει ὅλα μὲ τὴ σειρά. Τὴ συννεφιά τοῦ ἡλίου κείνο τὸ χάραμα στὴ Λαπήθο. Τὸ τρομαγμένο πέταγμα τῶν περιστεριῶν. Τὴν ὑποψία τῶν σκυλιῶν πὼς φίδι φαρμακερὸ εἶχε κρυφοτρύπῳσι μὲς στὸν παράδεισο κι ὅλο γαυγίζανε ἀνύσυχα καὶ κάναν θόλτες πάνω κάτω νὰ τὸ θροῦν...

Τάπαιρνε ὅλα κάθε τόσο ὁ κύρ-Χρίστος ἀπ' τὴν ἀρχή. Θυμότανε πὼς χλώμισαν τὰ δέντρα. Πὼς χάθηκε ἀξαφνα ἀπὸ τὶς ὕψεις τῶν μονάδων τὸ χρῶμα τῆς ζωῆς. Καὶ μείνανε βουθές. "Ἰδια μὲ μαύρη συννεφιά ποὺ καρτεροῦσε μπόρα... Κι ἦρθε ἡ μπόρα...

Ὁ κύρ-Χρίστος ἦτανε στὸ χωριό του, ξακουστὸς ἀγγειοπλάστης. Καθότανε μπρὸς στὸν τροχὸ μὲ τὴν καρδιά σφιγμένη ἀπὸ συγκίνηση. Ξεχειλισμένη ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη. Χαίδευε τὴ γῆ ὥρα πολλὴ μέσα στὰ χέρια του. Τῆς μέρευε τὴ σφιγμένη σάρκα. Τὴν ἔκανε μαλακιά καὶ καταδεχτική. Κι ὕστερα φύσαγε στὸ χῶμα ζωῆ. "Ἐδινε στὴ μάζα, μορφή κατὰ πὼς τῷθελε ἐκεῖνος. Φέρναν οἱ δάσκαλοι συχνὰ στὸ ἐργαστήρι του τὰ παιδιά. Βλέπαν ἐκεῖνα πὼς τὴν ἀνάστηνε μέσα στὶς χοῦφτες του τὴ γῆ. Μισάνοιγαν ἀπορημένα τὸ στόμα. Καλὰ... Τοῦτο πὼς γινόταν!... Κεῖνα θεωροῦσαν τὴ γῆ τραχειὰ κάτω στὰ πόδια τους. Σπαρμένη πέτρες καὶ σθῶλους. Πράγμα ἀλλοιώτικο. Παθητικό. Κι ἀξαφνα κείνο τὸ ἴδιο χῶμα ἔβγαζε γλυκεῖα φωνή. Τραγοῦδαγε πάνω στὸ στριφογύρισμα τοῦ τροχοῦ. Χόρευε... Ζωντάνευε... Καὶ μέσα στὴ λυγεράδα τῆς κίνησης ἀναστήνονταν ἓνα σωρὸ πράγματα. Πράγματα καὶ θάματα...

— Πὼς γίνεται δάσκαλε αὐτό;

— Κύρ Χρίστο πὼς τὸ κάνεις;

"Ἐψαχνε κείνος νάβρει λόγια νὰ τὸ πεῖ. Μάταν φτωχὸς στὰ γράμματα. Δυσκολευόταν. "Ἐδινε τότε ἀπάντηση ἀπλή. Τοὺς ἔλεγε...

— Μὲ τὴν ἀγάπη. "Ἐτσι θαρρῶ πὼς τὰ καταφέρνω. Κι ἡ ἀγάπη ἔρετε, κρύβει μιὰ δύναμη περίσσια. Βουτᾷ μὲς στὴν ἀσκήμια κι ἀνασύρει ὁμορφιά. Λυώνει καρδιές ἀτσάλι καὶ τὶς θωρεῖς νὰ σοῦ χαμογελοῦν. Νὰ χύνουν δάκρυ. Κλειδὶ θαμάτων ἡ ἀγάπη, ποὺ ὅλα τὰ μπορεῖ...

"Ἐτσι τοὺς μίλαγε. Καὶ τὰ παιδιά λέγαν πὼς καταλάβαιναν. "Ὁμως, δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐκολο...

Τὸ ἐργαστήρι του ὁ κύρ-Χρίστος τῷχε στημένο δίπλα στὸ σπιτικό του. "Ἐπιανε ἔτσι πάνω καὶ στὸν μεγάλο δρόμο ποὺ πέρναγε ἀπὸ κεῖ καὶ τράβαγε ἴσα γιὰ τὴν Κερύνεια. Κόσμος ἀμέτρητος διάβαινε ἀπὸ μπρὸς του κάθε μέρα. Ντόπιοι καὶ ξένοι. "Ἀνθρωποὶ ποὺ τρέχαν ἀπ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς γῆς, νὰ θροῦν κομμάτι παρθένας φύσης. Νὰ πάρουν γεύση καθάριου οὐρανοῦ... "Ἡλίου, ποὺ κέρναγε γλυκόπιτο κρασί τὸ χᾶδι του. Πολλοὶ προσέχανε περνώντας τ' ἀραδιασμένα πῆλινα ἀγγεῖα. Σταμάταγαν γιὰ νὰ τὰ δοῦν. Τὰ σήκωναν μὲ προσοχὴ στὰ χέρια. Τὰ μελετοῦσαν μὲ τὴν ἀφή καὶ μὲ τὰ μάτια.

Μιά μέρα, κάποια ξανθόμαλλη κυρά στάθηκε κοντά του ώρα πολλή. Κάτι τοῦ ἔλεγε. Πάσκιζε κάτι νά τὸν κάνει νά νοιώσει. Πάσκιζε κι ὁ κύρ-Χρίστος νά μπεῖ σὲ κείνη τὴν γλώσσα τὴν ἀλλοιώτικη καὶ νά τὴν καταλάβει. Μὰ ἦτανε μάταιο... Τέλος, δὲν κρατήθηκε ἡ ξένη. Τ' ἄδραξε ἔτσι αὐθόρμητα τὰ χέρια του τὰ τραχειὰ καὶ λασπωμένα. Τάφερε ὡς τὰ χεῖλη της καὶ τοῦ τὰ γλυκοασπάστηκε...

— Μπράβο. Τοῦπε συλλαβιστά. Καὶ βούρκωσε. Μπράβο...

Κεῖνο τὸ ἀγγιγμα λοιπόν, λὲς καὶ χαράχτηκε σφραγίδα πύρινη πάνω σὲς ἀπαλάμες τοῦ κύρ-Χρίστου. Καὶ στὴν καρδιά του μέσα, κάτι τρεμόπαιζε κάθε πού τὸ θυμόταν. "Ὅλο συγκίνηση. Μαζί καὶ περηφάνεια...

Γίνηκε κείνο τὸ κακὸ στὸν τόπο μας, γιὰ εἶναι ψέμα;... Ἄναρωτιέται συχνὰ ἀκόμα μέχρι σήμερα ὁ γέρο-Χρίστος. Εἶν' ἡ καρδιά πού θάζει πείσμα καὶ ἀποζητᾷ νά πάει κόντρα στὴν ἀλήθεια. Εἶναι καὶ οἱ θύμισες πού τοῦ κρατᾶνε συντροφιά, ὀλοζώντανες στὴ στράτα του. Καὶ τοῦ μπερδεύουνε τὸ χτές μὲ τὸ σήμερα. Γίνηκε κείνο τὸ κακὸ; Κοιτᾷ τὰ δυὸ του χέρια. Τ' ἀναπαμένα μὲς στὸν μικρὸ κῆπο τοῦ προσφυγικοῦ σπιτιοῦ. Ναί. Γίνηκε. Κι ὁ ἐπιλοϊκὸς ἀγγειοπλάστης τῆς Λαπήθου, ἔξέπλυνε μέσα στὸν χρόνο πού κύλισε, τὰ χέρια του ἀπ' τὸν πηλό. Μὰ θρῆκε ἄλλη ὕλη νά μάχεται μ' ὑπομονὴ καὶ νά πλάθει. Μάζεψε τὰ ἐγγόνια του σιμά. Τοὺς λέει ἱστορίες τόσο ὁμορφες, πού μοιάζουν μὲ παραμύθια. Τοὺς λέει γιὰ τὰ μέρη τους. Γιὰ ἓνα βουνὸ τ' ἀπλώνει ἀνοιχτὴ ἀπαλάμη μέσα στὰ νέφη τοῦ χειμῶνα. Πού φτάνει ὡς τὸν ἥλιο τὶς καλοκαιριές. Γιὰ περιθώλια τοὺς μιλά. Γι' ἀκρογιαλιές καὶ δάση. Τοὺς λέει γιὰ τὴ γῆ τους. Πού γεννοβόλαγε καρπὸ καὶ ὄλο τραγουδοῦσε.

"Ἄφησε ἔξι χρόνια τώρα ἀπὸ τὰ χέρια τὸν πηλό, ὁ κύρ-Χρίστος. "Ἄδραξε τὶς καρδιές τῶν ἐγγονιῶν του. Καὶ τὶς σεργιανίζει στὸ χτές. Καὶ τὶς ταξιδεύει στὸ αὔριο... "Ἐτσι κατὰ πὼς πρέπει μιὰ ὥρα νά ξημερώσει τὸ αὔριο. Καὶ βλέπει ἴδια πού θωροῦσε κάποτε τὸ χῶμα, νά παίρνουνε ἀλλοιώτικη ζωὴ τὰ μάτια τῶν παιδιῶν. Νὰ λάμπουν καὶ νὰ κολυμποῦν μέσα σὲ πελάγη διέφρων. Τοὺς πλάθει τὴν καρδιά τους. "Ἐτσι καθὼς ἀρμόζει ν' ἀναπλάστει καρδιὰ παιδιῶν πού κάνουνε τὴ γνωριμία τῆς γῆς τους μέσα ἀπὸ τὶς διηγήσεις τοῦ παπποῦ... Καὶ τὶς φωτογραφίες.

— Νὰ ποῦμε γιὰ τὴ Λάπηθο παπποῦ;

— Νὰ ποῦμε, γιέ μου...

Κι ὁ γέρο Χρίστος, ὁ ἀγγειοπλάστης δίνει ξανά μιὰ στὸν τροχὸ τοῦ χρόνου. Ἀγκαλιάζει τὰ τρυφερά κορμάκια κι ἀρχινᾷ νά λέει... Μὲ τὴν καρδιά ἴδια μὲ τότε σφιγμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Ξεχειλισμένη, ἴδια μὲ τότε, ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη.

(Ἀπὸ τὸ Ραδιοπρόγραμμα ἀρ. 408, 1980, σσ. 26, 106)

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ:

ΑΝΑΦΟΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟ 12 ΕΘΝΟΦΡΟΥΡΩΝ ΣΕ ΣΠΗΛΙΑ ΤΗΣ ΛΑΠΗΘΟΥ

(Κείμενο δημοσιογραφικής διάσκεψης που δόθηκε στις 26.8.80 στη Λευκωσία με την ευκαιρία της κυκλοφορίας του βιβλίου του ΔΙΣΕΧΤΑ ΧΡΟΝΙΑ)

Φίλοι κύριοι εκπρόσωποι του τύπου,

Ἡ σημερινή δημοσιογραφική διάσκεψη ἀποσκοπεῖ στοῦ νά φέρει στοῦ φῶς τῆς δημοσιότητας μιὰ ἀπό τίς πιό δραματικές καί ἐπεισοδιακές — γιά νά μὴν πῶ συγκλονιστικές — σελίδες τοῦ πρόσφατου δράματος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ: τῇ διάσωσῃ κάτω ἀπὸ μυθιστορηματικές πραγματικά συνθήκες δώδεκα Ἑλληνοκυπρίων ἐθνοφρουρῶν, πού παράμειναν ἐγκλωβισμένοι σὲ μιὰ σπηλιά καί σὲ ὑποστατικά τῆς Λαπήθου — σὲ μιὰ περίπτωση ἕνας ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν ἐγκλωβισμένων ἐθνοφρουρῶν παρέμεινε ἴσαμε τρεῖς μῆνες στὴ Λάπηθο, διατρεφόμενος μὲ ἕνα σακκὶ ὠμές πατάτες, κρυπτόμενος στὰ βάθη τῆς γῆς τῇ μέρα κι ἀναπνέοντας τὰ βράδια — πού ἔγινε κατορθωτὴ χάρη στοῦ ἄφθαστο ψυχισμό τοὺς ἀπὸ μιὰ, μὰ καί χάρη στὸν ἄλτρουισμό ἀπὸ τὴν ἄλλη καί τὴν αὐτοθυσία πού ἐπέδειξε μιὰ καλὴ κυροῦλά ἀπὸ τῇ Λάπηθο, Ἡ Εὐφροσύνη Προεστοῦ, διατρέφοντάς τοὺς κάτω ἀπὸ μύριες προφυλάξεις καί δυσκολίες.

Ἀεῖζει νά προβληθεῖ καί νά γίνεи πλατύτερα γνωστὸ τὸ συγκλονιστικὸ τοῦτο δράμα τῶν συμπατριωτῶν μας γιά δυὸ βασικά λόγους: Γιά νά ὑπογραμιστεῖ καί νά τονιστεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τῇ μιὰ, μὰ καί νά τηρηθεῖ καί νά ἐξαρθεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ πνεῦμα τοῦ ἄλτρουισμοῦ καί τῆς προσφορᾶς, πού προαναφέραμε, πού συναιρεῖται καί ἐκφράζεται στοῦ πρόσωπο τῆς ἀνώνυμης ὡς τώρα ἡρωίδας τοῦ λαοῦ μας, πού τὴν προσηγοποιοῖ ἡ Εὐφροσύνη Προεστοῦ.

Ἀποκομμένη ἡ δωδεκαμελὲς ομάδα ἐθνοφρουρῶν μας στὴ Λάπηθο — ἀφοῦ ἔδωσε μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀποφασιστικές καί κρίσιμες μάχες γιά νά διαφεντέψει τὰ χώματα τῆς πατρίδας, πού μερικές, ἀρχικά τουλάχιστον, εἶχαν θετικές καί νικηφόρες ἀπολήξεις — ἀναγκάζεται στερνότερα νά δώσει ἄλλη μιὰ σειρὰ ἀπὸ μάχες γιά νά διασπάσει τὸν κλοιό, πού ὁλοένα γίνεται καί πιὸ ἀσφυκτικὸς — βρόγχος θανάσιμος — γύρω ἀπὸ τῇ Λάπηθο.

Ἀπὸ τυχαία σύμπτωση ἡ ομάδα θὰ ἐκζητήσει τῇ συμπάρσταση γιά τῇ σωτηρία ἀπὸ τὴν Προεστοῦ, ὅταν ἡ τελευταία προδομένη ἐλπίδα χάνεται στὴν τελευταία ἐνοπλὴ σύγκρουση μὲ τὰ τούρκικα στρατεύματα.

Οἱ δραματικές καί ἐξουθενωτικές στιγμές τοῦ ἐγκλωβισμοῦ καί τῆς παραμονῆς τοὺς στὸν ὑγρὸ τάφο — τῇ σπηλιά — παρατίθενται μέρα μὲ τῇ μέρα στοῦ ἀφήγημα τῆς συλλογῆς «Δίσεχτα Χρόνια», μαζὶ μὲ μιὰ πανοραμικὴ μὰ τραγικὴ σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς εἰκόνα τῆς κατασπαραγμένης Λαπήθου: Μὲ τοὺς γέρους νεκροὺς τῆς σφαγμένους σὰν τοὺς συγκλητικούς τῆς Σαλαμίνας, πού παράμειναν στὰ μετερίζια τοῦ χρέους — ἴδιες οἱ ρίζες τῆς χιλιόχρονης παράδοσής μας — μὲ τίς λεηλασίες, τῇ σύλληψη τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς, τῇ βάρβαρῃ καταστροφῇ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καί τῇ σταδιακῇ τῆς τουρκοποίησης.

Οι δραματικές και απελπισμένες απόπειρες διαφυγής, που θα καταλήξουν σε μία σειρά από αποτυχίες, ή σύλληψή τους ύστερα από κατάδωσή τους στις τουρκικές αρχές από «έλληνοκύπριο» έγκλωβισμένο, τὰ φοβερά και ανήκουστα βασανιστήρια τόσο τῶν ἐθνοφρουρῶν ὅσο καὶ τῆς ἑβδομητταπεντάχρονης τροφοδότριάς τους — βασανιστήρια πού θά'χουν σάν ἀποτέλεσμα βαθεῖες ψυχικές καὶ σωματικές πληγές, μὰ καὶ τὸ θάνατο ἑνὸς ἀνύποπτου βοσκοῦ, πού οἱ ἀρχές αὐθαίρετα τὸν χαρακτηρίζουν σάν τροφοδότη τῶν «ἀνταρτῶν», ὅπως ἀποκαλοῦν τοὺς ἐγκλωβισμένους — τὸ στήσιμό τους στὸν τοῖχο γιὰ ἐκτέλεση, ἡ διάσωσή τους τὴν ὕστατη στιγμή, τὰ σαδιστικά βασανιστήρια πάνω στὰ σαρανταπληγιασμένα κορμιά μερικῶν ἀπὸ τοὺς συντρόφους τους, μὰ κι οἱ στιγμές τοῦ ἀνθρώπινου μεγαλείου, τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τῆς συναντίληψης, τῆς συνεννόησης, τῆς ἀλληλοεξάρτησης καὶ τῆς συμπαράστασης ἀνάμεσα στὰ δυὸ σύνοικα στοιχεῖα, προβάλλονται καὶ κορυφώνονται στὸ διήγημα «Ὁ ἀγνοούμενος» τῆς συλλογῆς.

Τὸ διήγημα — πού ἀποτελεῖ λογοτεχνικὴ ἐπεξεργασία καὶ προέκταση τῶν συγκλονιστικῶν ἱστορικῶν ντοκουμέντων τοῦ λοχία Πανίκου Παραλιμνίτη καὶ τῶν συντρόφων του — χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν πλούσιο διδακτισμὸ καὶ τὰ πολλαπλὰ μηνύματα πού ἀφήνει. Μὰ γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ μέρος μπορεῖ νὰ γίνῃ ξεχωριστὴ ἀναφορά. Σήμερα θέλουμε νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν αὐθεντικότητά τῆς πηγῆς καὶ τῆς ρίζας τοῦ διηγήματος, γὰ καταξιώσουμε ἱστορικὰ τὰ γεγονότα μὰ καὶ τοὺς ἥρωικούς καὶ δραματικούς μαζί πρωταγωνιστές του: Ἀπὸ τοὺς λοχίεζ Θεοδώρου καὶ Παραλιμνίτη ὥς τὴν ἥρωικὴ καὶ γεμάτῃ ἀνθρωπιά πολυβασανισμένη μορφή τῆς κυρούλλας Εὐφροσύνης.